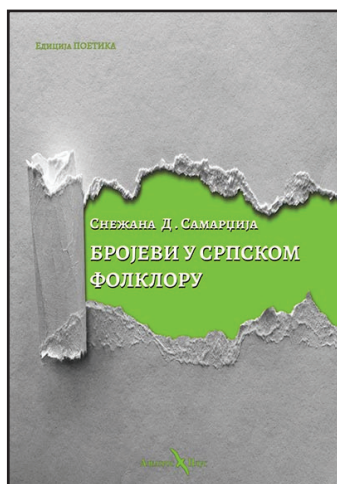

Приказ

Симболика и улога бројева у традицијској култури и фолклорном стваралаштву Срба

Снежана Самарџија, *Бројеви у српском фолклору. Од обреда до слике света и од симбола до игре*. Београд: Албатрос плус, 2020, 167 стр.

Симболика и улога бројева у традицијској култури, језику и усменом стваралаштву српског народа запажени су у српској научној мисли, али њихова позиција и значај нису систематски испитани и осветљени. Монографија Снежане Самарџије посвећена бројевима у српском фолклору управо нуди концизну и свеобухватну анализу њихове постојаности, функција и симболичког набоја у усменом стваралаштву и народном животу Срба.

Систематично и подробно, ауторка испитује значења бројева и њихову улогу у формирању слике света, народној перцепцији просторних и временских димензија и односу који се успоставља према религијским и митолошким представама. Полазећи од формулативне употребе бројева у конкретним усменим жанровима попут епских и лирских песама, кратких говорних облика, те у усменим прозним врстама, Снежана Самарџија бројеве сагледава с различитих становишта. Пажљиво пробраним примерима из српске усмене књижевности и традицијске културе, ауторка упућује на то како се „захваљујући искуству утемељеном на опажању и аналогјама“ помоћу бројева исказује народно поимање природних процеса и одређених појава, и формира комплексно симболичко уобличавање света.

У уводном делу студије даје се осврт на универзалну симболику бројева у различитим културама и друштвима. Наводећи примере који показују богатство и разноврсност симболичких представа везаних за бројеве, те ослањајући се на речнике симбола Ханса Бидермана и

Жана Шевалијеа и Алана Гербранта, ауторка указује на то да су многим древним културама заједничка значења једноцифрених и неких вишецифрених бројева. Њихова симболика показује се као постојана и универзална, док ослањање на митолошке и религијске слојеве умножава и усложњава њихова значења.

Пажња је посвећена и проучаваоцима који су раније покретали питања у вези са симболиком и улогом бројева у српском фолклору, премда је њихово освртање на бројеве било узгредно и најчешће дигресивног карактера. Бавећи се епском стилизацијом, Томо Маретић је указао на постојаност и формулативност бројева у народној епици, док су Драгутин Костић и Светозар Матић проширили своја запажања о „стајаћим бројевима“ и на терен усмене прозе. Ауторка се ослања и на рад Марије Клеут, која карактеризацију епских јунака доводи у везу са функцијом бројева у нашој епици. Узимајући у обзир спорадична запажања других истраживача, студија разматра улоге и значај бројева у српском фолклору. Бројеви се посматрају као изражајно средство којим се описује свет усменог књижевног дела, али и поима живот са становишта традицијске културе.

Снежана Самарџија испитује семантички импулс једноцифрених и појединих вишецифрених бројева, откривајући у пословичким формулацијама, изразима и епским формулама њихова разнолика значења и вредности, те начине квантификовања света у различитим врстама народне књижевности и традицијској култури. Указујући на ширење и усложњавање спектра њихових улога, ауторка настоји да истражи сижејни и стилски потенцијал бројева, посебно бројева један, два, три, четири, седам, девет, дванаест.

Поглавље „Бројање, одбројавање и умножавање бројева“ осветљава место и функцију бројева у структури фолклорног текста. Ауторка запажа да се обредно-магијски и митски слојеви значења бројева често преплићу са сижејним обрасцима. С друге стране, развијање одређеног сижеа одвија се неретко науштрб слојевитости значења бројева, па они у формулативном изразу опстају као „придружен члан, прилагођен одређеној слици, чак и када се успоставља сложенији бројчани низ“.

У поглављу „Поигравање са рачуницом и приповедањем“, осветљавају се основне поетичке одлике гаталица, чији структурални модел често подразумева укључивање бројева. Снежана Самарџија указује на то да поигравање рачунским операцијама и самим нумеричким вредностима бројева јача забавни карактер гаталица. Наредно поглавље, „Бројанице или немушти облик магије речи?“, тематски се приближава претходном јер се такође бави питањем поетичких одлика једноставнијих усмених облика. Нудећи мноштво примера и анализирајући осо-

бености разбрајалица и бројаница, ауторка испитује значење и улогу бројева у њиховој структури и поетици.

У поглављу „Бројање, писање и 'читање' бројева“, интересовање је посвећено питању аутентичног и поузданог записивања и објављивања фолклорне грађе, при чему се проблему записивања бројева прилази са посебним занимањем и пажњом. На примерима једне кратке хибридне приповедне форме и једне гонеталице ауторка уочава начине неутрализације уобичајене употребе бројева и поигравање њиховим нумеричким вредностима и манирима графичког обележавања. Улога бројева, бројних именица и сам поступак рачунања и бројања у овим примерима постају декоративни, док се њихове основне функције искључују и подређују хумору.

Функцијама и значењима бројева у свету савременог човека бави се поглавље „Тринаеста школа, тринаесто прасе и петак тринаести“. Користећи пример броја тринаест, ауторка истиче да се поред нумеричких вредности и прагматичне функције бројева, у савременим културама одржава и симболика коју одређени бројеви за собом повлаче из прошлости. Показује се да амбивалентан однос према броју тринаест и његов семантички потенцијал опстојавају још од античких времена па све до данас.

Нагомилавање нијанси и слојева значења на архаичне семантичке подлоге продубљују симболику бројева и чине их комплексним. Закључно поглавље књиге „Знак и симбол“ расправља о поимању бројева као симбола и могућности да се препознају као ознаке које носе одређен симболички потенцијал. Како је у усменој комуникацији улога бројева условљена контекстом, ауторка указује на њихову пригодну намену у оквиру обредних и магијских радњи, митских и религијских представа. Важан чинилац који утиче на симболику бројева јесу и жанровске законитости, тематика и сижејни обрасци. Ауторка запажа да функције бројева зависе од њиховог семантичког капацитета и да се усложњавају и постају разноврсније што је семантички капацитет већи. Према је у свету савременог човека утилитарна употреба бројева доминантна, архаична значења и древна симболика бројева присутна су и данас, што доприноси да они опстају као значајне и семантички веома потентне ознаке наше свакодневице.

Књига Снежане Самарџије приступа проблему бројева као симбола у српском фолклору са интердисциплинарног становишта. Ауторка разматра жанровски разноврсну грађу и сагледава и проблематизује питање постојаности и функција бројева у усменом стваралаштву Срба, али и шире – испитује културни контекст и начине поимања света из угла патријархалне заједнице и савременог човека чији свет постаје

'глобално село'. Тумачења и запажања представљена у књизи чине резултат дугогодишњих ауторкиних истраживања и преданог рада на упознавању фолклорне грађе. На овом месту она су сажета и организована у прегледну целину у складу с посебним методолошким и епистемолошким захтевима. У књизи су успешно осветљени позиција и улоге бројева у језику, култури и уметности, и уједно испитани разноврсни семантички наноси у комплексном и шароликом симболичком спектру бројева.

мсп Ана Савић
Институт за књижевност
и уметност, Београд
Е-пошта: anagarsija93@hotmail.com

Примљено: 13. 7. 2021.
Прихваћено: 1. 8. 2021.